

Man vill gärna ha en idol.

Mårten Spångberg

Problemet med stigar, leder och vägar är att de leder någon stans. De börjar, har en utsträckning och för eller senare når dem sin slutpunkt eller destination. Det är inget i sig negativt men hur man än färdas är målet, om det är ett mål, på förhand fastställt. Nu är vi framme, är alltid något av en besvikelse, eller omvänt resan är en förflyttning snarare än ett äventyr. Ännu tråkigare blir det när någon utbrister, nu är vi halvvägs, vilket omfattar att det som återstår kommer vara likadant bara en gång till. Det är kanske därför man inte orkar se andra halvan av Hollywood filmer, eftersom vi efter halva resan vet att snart är vi framme och framme är redan definierat då vi ju vet att hjälten si eller så kommer klara resans möjliga krumbukter. Så länge man följer en linje, må vara krokig vet man var man är, man är ju på linjen.

Det är känt att den amerikanske författaren Gertrude Stein, bosatt i Paris under en massa år i början av det förra seklet var särskilt förtjust i att köra bil. Till skillnad från dansens bilburna hjältninna Isadora Duncan, som ju dog pga att hennes sjal fastnade i nått mekaniskt, körde Stein själv och fastade inte i något, inte ens bilköer i den Parisiska morgonrusningen. Självständig tjej. Vad Stein däremot inte var förtjust i var navigering. Men istället för att anställa en kartläsare - hennes vän Alice B. Toklas hade ingen förkärlek för automobiler och stannade hemma - utarbetade Stein en intressant teknik. Redo att ge sig av väntade hon på någon annan bil som verkade vara på väg till samma destination som hon själv. Hem till Picasso eller någon annan trevligt bekant. När intuitionen infann sig la hon i växeln och följde helt enkelt efter bilen ifråga. Hennes resonemang var att om den inte var på väg till den destination hon hade föreställt sig var den med all säkerhet på väg till någon annan spännande eller förtrollad plats, och sådana platser bär ju alltid med sig något nytt.

Gertrude Stein författade den enda intressanta texten angående dramaturgi genom tiderna, men också den är övervärderad. I själva verket är det inte texten som sådan som är överreklamerad utan hur den används. Den tolkas nämligen till när och fjärran, analyseras med lupp och strukturbalett, närläsningar och viktighetsprinciper, när Stein med all sannolikhet inte ville något annat än att få läsaren att sluta leta efter stigar, vägar, lösningar och avslut. Mellan raderna resonerar Steins text i själva verket långt mer med hennes distribuerade förståelse för navigation än med kritisk examination och finfördelandets logik.

Avigsidan med analys och kritik, tolkning och utvärdering är inte bara att de fungerar som stigar, något som genom korsar och redan från start omfattar slutordet, utan kanske mer att utgångspunkten konfigureras som en stabilitet. Analysen exekveras från en position, tolkningen utförs i enlighet med en mer eller mindre stark kanon och kritikern pekar alltid med hela handen från ett säkerställt perspektiv. Kritik och analys i all ära men dess anspråk kan inte vara prominent banbrytande då dess akt är att vidmakthålla och stärka den agerandes position, det vill säga hierarkiska överlägsenhet. Kritikerns problem är att han, för det är alltid en han, har för mycket att förlora och kan aldrig be om hjälp.

Gertrude Stein vänder på ordningarna och tycks göra allt för att underminera i sig själv, sitt skrivande såväl som i läsaren eller i publiken lusten att konsolidera, att veta och förstå. Istället för att värdera vad som sägs, sätta in det i ett sammanhang och på så sätt konsumera det, tycks Stein göra läsaren till producent, till en som gör (tillverkar) betydelse, arrangerar det förhandenvarande och samlar ihop ett slags sprucken spatio-temporal ordning.

Man kan lätt ramla i fällan att konstens ansvar är att visa så mycket som möjligt, vara tydlig och tillgänglig, beledsaga och agera guide. Visst, jätte trevligt, för så länge jag guidas finns det ju inget att vara rädd för. Så länge sakernas tillstånd är tydliga konfirmeras subjektet, utbytet är kanske inte lateralt men alltid symmetriskt. Som vi sett reverserar Stein begreppen och istället begrundas antagandet att konstens uppgift snarare är att visa så lite som det bara går, att på sin höjd antyda eller ge en fingervisning då det är just i det vaga, undflyende och oriktade som subjektet träder fram och individen koagulerar omvärlden. Detta omfattar inte med nödvändighet ett brott men utbytet är asymmetriskt och istället för att erbjuda ett hanterbart perspektiv överväldigar det subjektet genom ett oundvikligt engagemang med *horizonten*, det odelbara vilket uppenbarligen diskvalificerar alla former av navigation.

Konsten, scenisk eller ej skiljer sig från underhållning i det ögonblick den slutar visa och kan nöja sig med att finnas till. Erbjudas sig att snarare än att övertyga omfatta en tillåtande indifferens, vilken uppenbarligen inte är synonym med likgiltighet, utan istället öppnar för olika uttryck av oavkortad generositet.

Gertrude Stein föredrar landskap framför stigar och leder. Då stigen leder och är aktiv, erbjuder landskapet som breder ut sig passivt omkring oss ett engagemang som aktiverar men endast i relation till individen och i det ögonblick hon stiger in och blir delaktig. Landskapet berättar inte, konstaterar Stein, men tillåter varje berättelse som så önskar att breda ut sig eller vända sig bort. På så vis blir konsten och i synnerhet teatern inte en tid och plats som gör betraktaren till en förlamad konsument som bekvämt kan luta sig mot att vara en i publikens förnöjsamma kollektivitet befriad från ansvar, utan konsten blir till en slags apparat i vilken varje individ för sig och tillsammans producerar kontingent vad världen, livet, kan vara ansvarig för sig själv som sig själv oavkortat.

Det är därför Gertrude Stein inte inte kan vara min idol, på grund av att hon är så dålig på idolskap, väl medveten om att idolen inte omfattar annat än dyrkan och som vi vet är dyrkan, en guide, en beledsagare - motsatsen till förändring och äventyr.

Mårten Spångberg